

Değerlendirme Makaleleri

Review Articles

İslâm Medeniyetinin Keşfi III. Uluslararası Kâtip Çelebi Sempozyumu (6-7 Ekim 2021/İzmir)*

Alperen Özşarı**

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi'nin organize etmiş olduğu bu yıl üçüncüsü gerçekleştirilen "İslam Medeniyetinin Keşfi III. Uluslararası Kâtip Çelebi Sempozyumu" 6-7 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirildi.

Sempozyum pandemi koşulları sebebiyle, -açılış konferansı hariç- iki ayrı salonda çevrimiçi eş zamanlı olarak 6 oturum halinde gerçekleştirildi. Sempozyumun ikinci gününde aynı şekilde iki ayrı salonda -değerlendirme oturumu da dahil- toplamda 13 oturum yapılarak sempozyum nihayete erdirilmiştir. Sempozyuma 8'i yabancı, 51'i yerli olmak üzere toplamda 59 akademisyen katılım sağladı.

İlk konuşmayı yapan Prof. Dr. Sıddık Korkmaz, Kâtip Çelebi'nin hayatına, ilmi şahsiyetine dair bilgiler verdi. Kâtip Çelebi'nin yaşadığı ve yetiştiği dönemi, öncesi ve sonrası ile sosyal, kültürel vs. pek çok yönden ele aldı.

İkinci konuşmayı aynı zamanda protokol konuşmasının Prof. Dr. Turan Gökçe yaptı.

* Discovery of Islamic Civilization III. International Kâtip Çelebi Symposium (6-7 October 2021)

** Alperen Özşarı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Nevşehir Türkiye.

Alperen Özşarı, Graduate Student, Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences, Department of Basic Islamic Sciences, Nevşehir Turkey.

alperenozsari@gmail.com

orcid.org/0000-0002-6939-1981

Konuşmasında Kâtip Çelebi üzerine yapılan çalışmalardan bahsederek bunların daha da ileriye taşınması gerektiğini belirtti. Kâtip Çelebi'nin sadece yaşadığı dönem değil sonraki dönemler için de önemli bir temsilci olduğunu vurguladı.

Sempozyum açılış konuşmasını “Kâtip Çelebi’yi Kendi Bağlamında Okumak” adlı sunumu ile Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu yaptı. Konuşmasında Kâtip Çelebi'nin düşünce dünyasını ve yaşadığı dönemin arka planını düşünce tarihi açısından değerlendirdi.

Birinci oturum, Keşfü’z-Zunûn ve Mîzânü’l-Hak Salonları’nda öğleden sonra saat 14.00-15.00 saatleri arasında eş zamanlı olarak başladı. Keşfü’z-Zunûn Salonu’ndaki ilk oturum Prof. Dr. Ömer Faruk Teber’in başkanlığında ve ilk olarak İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Gedik’in “XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti: Genel Bir Değerlendirme” adlı tebliğini sunmasıyla başladı. Tebliğinde Gedik, Kâtip Çelebi'nin XVII. yüzyılın ikinci yarısındaki sahip olduğu coğrafya bilgisi, haritaları, dünya görüşü ve içerisinde bulunulan durumu değerlendirme yöntemine ve XVII. yüzyılın Osmanlı Devleti için duraklama devrini temsil ettiğini belirterek bu dönemin sebeplerine ve sonuçlarına ana hatlarıyla değindi. Son olarak Gedik, Kâtip Çelebi'nin dünyayı nasıl bir algılama çabasında olduğunu belirterek tebliğini sundu. Osmanlı Devleti’ni duraklama dönemine sokan bir takım etkenlere değindi ve Yeniçerilerin bunlar arasındaki en önemli faktör olduğunu ve bu durumun Osmanlı Devleti’nde geniş çapta bir etki yarattığı hususları üzerinde durdu.

Oturumun ikinci tebliğini Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arş. Gör. Nejla Doğan, “Kriz ve Bunalım Dönemi Müelliflerinden Kâtip Çelebi ve Düstûrü’l-Amel li Islâhı’l-Halel adlı Risalesi” adlı sunumuyla gerçekleştirdi. Tebliğinde Doğan, Kâtip Çelebi'nin genel manada bilinen yönleriyle hayatına değinerek Kâtip Çelebi'nin Düstûrü’l-Amel li Islâhı’l-Halel adlı risalesine ana hatlarıyla temas etti. Eser hakkında dikkat çekici örneklerle eserin içerik ve üslûbuna dair bilgiler verdi. Kitabın psikolojik ve sosyolojik yönlerine vurgular yaptı. Kâtip Çelebi'nin devletin içinde bulunduğu krizlere ne gibi çözümler sunduğunu, bu kitabın salt bir metinden oluşmadığını, Kâtip Çelebi'nin İbn Haldun gibi ekollerden etkilenip etkilenmediğini ve son olarak da kendisinden sonraki tarihçiler üzerinde ne gibi bir etki bıraktığı hususlarına değindi. Doğan’ın, Kâtip Çelebi’ye göre içinde bulunulan sürecin duraklama değil dönemin içerisindeki bir dönüşüm olduğu tespiti önemliydi.

Üçüncü konuşmacı Prof. Dr. Ömer Faruk Teber “Kâtip Çelebi'nin Büyük Bibliyografik

Eseri Üzerine Yazılmış Bir Zeyl: İzâhu'l-Meknûn fî Zeyli alâ Keşfü'z-Zunûn an Esmâi'l-Kütüb ve'l-Fünûn” adlı bir tebliğ sundu. Bu tebliğinde Keşfü'z-Zunûn üzerine yapılmış zeyller içerisinde en geniş içeriğe sahip olan Bağdatlı İsmail Paşa'nın bu eseri olduğunu hususuna değindi. Teber, İzâhu'l-Meknûn'un müellifi hakkında bilgiler verdi ve Keşfü'z-Zunûn ile arasındaki ilişkiyi ele alarak iki eser arasında metodik bir değerlendirme yaptı. Eserin yazma eser alanında çalışanlar için bir başvuru kaynağı niteliği taşıdığını söyleyerek önemini dile getirdi.

Dördüncü konuşmacı Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Ramazan Kazan “Üslûp ve Üslûp Özellikleri Açısından Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zunûn, Adlı Eseri” tebliğini sundu. Sunumunda Kazan, Keşfü'z-Zunûn'un üslubuna ve içeriğine dair geniş izahat yaparak onun ne derece zengin bir kaynak olduğunu belirtti. Kâtip Çelebi'nin ilmi şahsiyetine dair birçok kişiden alıntılar yaparak tebliğini daha geniş bir perspektifte ele aldı.

Oturumun beşinci ve son konuşmacısı ise Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Arş. Gör. Duygu Kayalık Şahin “Fezleke ve Na'imâ Tarihi'nde Yer Alan Şair ve Yazar Biyografilerinin Mukayesesi” adlı çalışmasında mezkûr tarihlerde adı geçen müşterek şair ve yazarların biyografileri üzerinde durdu ve bunlar üzerindeki anlatım özellikleri ve edebi kullanım şekillerini karşılaştırdı. İlk olarak Fezleke ve Na'imâ eserlerinde yer alan biyografileri daha sonra da bahsi geçen diğer eserlerde bulunan biyografileri sistematik bir tarzda ele alarak yorumladı.

Sempozyumun ikinci oturumu saat 15.15 itibariyle Keşfü'z-Zunûn ve Mîzânü'l-Hak Salonları'nda birinci oturumda olduğu üzere eş zamanlı olarak devam etti. Başkanlığını Bitlis Eren Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Mehmet Yolcu'nun yaptığı ikinci oturumda ilk olarak Prof. Dr Mehmet Yolcu “Kâtip Çelebi'nin Kiraat Kültürü” adlı tebliğini sundu. Yolcu, yapmış olduğu incelemede kiraat kültürünü ilgilendiren eserlerini tasnifler halinde ele alarak tebliğini sundu. Yolcu, Kâtip Çelebi'nin Kiraat İlimine dair olduğunu düşündüğü eserlere değindi ve bu eserleri nasıl sınıflandırdığını zikrederek bunların kaç tane olduğu üzerinde durdu.

Aynı oturumun ikinci tebliğinde Nevşehir Hacı Bektaş Velî Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Sağlam, “Keşfü'z-Zunûn'da Kiraat Kaynakları Üzerine Ge-

nel Bir Değerlendirme” adlı tebliğini sundu. Sağlam, ilk olarak kıraat kaynaklarını “Keşfü’z-Zunûn” bağlamında ele aldıktan sonra bunlar üzerinde kısa bilgilendirmeler yaparak tebliğine başladı. Müellifin eserinde kıraat kaynaklarını tanıtırken usûl ve yöntemiyle ilgili örnekler üzerinden bilgiler verdi. Sağlam, eser içerisinde belirlemiş olduğu çok sayıdaki kıraat kaynağının birçoğu hakkında hâlihazırda herhangi bir çalışma olmadığını ve bu alanda çalışma yapacak kişilerin istifadesi açısından eserin bu yönüyle oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğunu vurguladı. Özellikle de kitabın kapsamının oldukça geniş olması hasebiyle ele alınan kıraat kaynaklarıyla ilgili bazı bölümlerde hata ve eksikliklere de rastlandığı hususunu zikretti.

Oturumun son tebliğini sunan doktora öğrencisi Sefanur Çelikaş, “Taşköprülüzâde ve Kâtip Çelebi’de Kıraat ve Tefsir İlimleri Tasnifi: Mukayeseli Bir İnceleme” adlı tebliğini sundu. Kâtip Çelebi’nin, Taşköprülüzâde’nin Miftahü’s Sa’ade’sinde geçen kıraat ve tefsir ilimlerini yeniden gözden geçirdiğini, bu ilimleri muhtasar lakin daha kapsayıcı şekilde ele aldığını belirtti. Çelikaş ayrıca iki âliminin tefsir ve kıraat ilimlerini eserlerinde ele alış şekilleri üzerinde mukayeseli değerlendirmeler yaparak iki eserin öne çıkan ve göz ardı edilen özelliklerinin açığa çıkmasına katkıda bulundu.

Keşfü’z-Zunûn Salonu’ndaki son oturum Ege Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Topal başkanlığında devam etti. İlk olarak oturum başkanı olan Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Topal, “Kâtip Çelebi’nin Keşfü’z-Zunûn’unda Tecvîd İsimli Eserlerin Tasnifi ve İçerikleri” adlı tebliği sundu. İkinci konuşmacı olarak Ardahan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arş. Gör. Ayşe Gözel, Kâtip Çelebi’nin Eserlerinde Kur’an Referansı” adlı tebliğini sundu. Üçüncü konuşmacı Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arş. Gör. Ceyda Gürman “Kâtip Çelebi’nin Keşfü’z-Zunûn Adlı Eserinde Tefsir İlmi: Müfessirler ve Tefsir Eserlerine Dair Bir Değerlendirme” adlı tebliğini sundu. Dördüncü ve son konuşmacı ise Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğr. Görevlisi Isra Mahmood Eid كاتبة ” “ جليبي و علم القراءات ” adlı tebliğini sunmasıyla oturum sona erdi.

Mîzânü’l-Hak Salonu’nun diğer oturumu saat 14.00’de Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Mehmet Evkuran’ın başkanlığında ve ilk olarak kendi tebliği olan “Kâtip Çelebi’nin Bazı Kelamî Konulardaki Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme” isimli sunumuyla başladı. Oturumun ikinci tebliği Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim

Üyesi Prof. Dr. Mehmet Azimli “Kadızzade-Sivasilerin Birbirlerini Katletmeleri Bağlamında Mizanü'l-Hak Eserinin Yazılması” adlı tebliğini sunmasıyla devam etti. Üçüncü konuşmacı olarak Hakkâri Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Dr. Mesut Akdoğan “Kâtip Çelebi'nin Fikriyatında Tasavvuf'un Yeri” adlı tebliğini sundu. Dördüncü ve son konuşmacı olarak ise Kayseri Üniversitesi Develi İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi Doç. Dr. Muhammed Bahaeddin Yüksel “Kâtip Çelebi'nin Kâdızâdeliler ve Sivasîler Arasında Cerayan Eden Tartışmalara Yönelik Yaptığı Kur'an Yorumları” adlı tebliğini sunmasıyla oturum sona erdi.

Mîzânü'l-Hak Salonu'nun ikinci oturumu, başkanlığını Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Zülfikar Durmuş'un yaptığı ve “Keşfü'z-Zunûn'da Geçen Tefsir Eserlerinin Tespit ve Tahlili” adlı tebliğini sunmasıyla başladı. Tebliğinde ilk olarak eserin muhtevasına yönelik bilgilendirmeler yaparak eserin olumlu ve olumsuz yönlerine değindi ve bu doğrultudaki tespitlerini örnekler vererek açıkladı. Oturumun ikinci tebliğini İKÇÜ İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi Doç. Dr. İskender Şahin “Kâtip Çelebi'nin Kaynak ve Şahıs Bakımından Tefsir İlmine Katkıları” adlı sunumuyla gerçekleştirdi. Oturumun son iki tebliğinden birini Çankırı Karatekin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi Dr. İsmail Kılıç “Kâtip Çelebi'nin Penceresinden Kur'an'ın Yorumu: Çift Kanatlı İçtimaî Tefsir” adıyla ikincisini ise Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğr. Üyesi Doç. Dr. Recep Demir” Kâtip Çelebi'nin Mîzânü'l-Hakk fî İhtiyâri'l-Ehak Adlı Eseri Bağlamında Şer'ü Men Kablenâ-Nesh İlişkisi” adıyla gerçekleştirdi ve böylece oturum sona erdi.

Mîzânü'l-Hak Salonu'ndaki ve günün son oturumu İKÇÜ İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. İbrahim Kutluay'ın başkanlığında saat 16.30'da başladı. Oturumun ilk konuşmacısı Hakkâri Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Dr. Fatih Bayram “Kâtip Çelebi ve Hadis” adlı tebliğinde ilk olarak ana hatlarıyla hadis, hadis ilmi ve Kâtip Çelebi'nin hadis ilmini ilimler tasnifinde nereye yerleştirdiğine, hadis usûlü ve tarihi üzerine değerlendirmelerine, hadisleri yorumlama şekillerine değinerek sunumuna başladı. Özellikle Kâtip Çelebi'nin itikadî ve modern dönemde İslam alanındaki öne çıkan tartışma içeren konulara değinmesi ve bu husustaki beyan ve görüşlerine yer vermesi dikkat çekiciydi. İkinci konuşmacı ise aynı zamanda oturum başkanı olan İKÇÜ İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. İbrahim Kutluay, “Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zunûn'unda Hadis İlimleri, Müellif ve Müellifâtına Dair Bilgilerinin Kaynakları, Metodu ve İlmî Değeri Üzerine Bir Tahlîl” adlı tebliği-

ni sundu. Tebliğinde, eseri ele almadan önce eserin yazılmış olduğu ortam ve çevreyi bilmenin gerekliliğini ve bu doğrultuda değerlendirmeye tabi tutulması gerektiğini söyledi. Kutluay, Kâtip Çelebi'nin yöntemi hakkında, onun yalnızca ele aldığı konuya değinmediği buna müteallik olan başka konulara da değindiğini, hadisçi olmamasına rağmen bu hususta takdire şayan gayret ve çabasının olduğunu aktardı.

Oturumda üçüncü tebliği Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arş. Gör. Mustafa Kemal Koca, “Keşfü’z-Zunûn Özelinde Hanefi Bir Âlim Olarak Kâtip Çelebi'nin Hadisçiliği” adlı sunumuyla gerçekleştirdi. Koca, Kâtip Çelebi'nin hadis ilmini eserinde ele alış tarzı ve bu ilme olan vukufiyeti, hadis kullanımı, maddeleri yazarken kullanmış olduğu kaynaklar ve Hanefiliğin eser üzerindeki etkisine değinerek tebliğine başladı. Koca'nın Kâtip Çelebi'nin aslında hadis ilmine vukufiyetinin zayıf olduğu dolayısıyla da bu durumun kimi zaman hatalı olarak isnatlarda bulunmasına sebebiyet verdiğini söylemesi dikkat çekici hususlardan birisidir. Kâtip Çelebi'nin usûlü üzerine tenkitler getiren Koca, onun kuru bir nakilci olduğunu, gerçekte var olmayan eserleri kitabında varmış gibi göstermesini eleştirel bir tavırla aktardı. Oturumun, aynı zamanda ilk günün son tebliğini ise İKÇÜ İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi Doç. Dr. Sabri Çap gerçekleştirdi. “Hadis İlimleri ve Literatürünün Batı'da Tanınmasında Kâtip Çelebi'nin Rolü” adlı tebliğinde, Keşfü'z-Zunûn bağlamında oryantalizmi ele alarak tebliğine başladı. Bu minvalde batıda hadise dair bilginin yerleşmesinde ve birtakım görüşlerin oluşmasında Kâtip Çelebi'nin önemli bir yer teşkil ettiği üzerinde durdu. Sempozyumun ilk günkü oturumu da bu oturumla birlikte nihayete ermiş oldu.

Sempozyumun ikinci gününün ilk oturumları yine ilk günde olduğu gibi Keşfü'z-Zunûn ve Mîzânü'l-Hak Salonlarında eş zamanlı olarak saat 09.00'da başladı.

Keşfü'-Zunûn Salonu'ndaki ilk oturum Amasya Üniversitesi Öğr. Üyesi Doç. Dr. Murat Polat başkanlığında ve kendisinin “Kâtip Çelebi'nin Fıkıhçılığı” adlı tebliği ile başladı. Tebliğinde Kâtip Çelebi'nin Osmanlı Devleti'ndeki yeri ve önemine değinerek, ön plana çıkan eserleri üzerinde birtakım mülahazalar ortaya koydu. Müellifin fıkhi derinliğine dikkat çekerek, ibadet ve toplumsal bazı konularla alakalı dikkat çeken içtihadi görüşlerini örnekler vererek açıkladı. İkinci tebliği Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Öğr. Üyesi Orazsahet Orazov, “Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zunûn Adlı eserindeki “Fıkıh” Maddesi Bağlamındaki

Fıkıh Edebiyatı ve İmamiyye Mezhebine Karşı Bazı Eleştirileri” adlı sunumuyla gerçekleştirdi. Tebliğinde fıkıh kavramının önceleri daha çok itikâdi bir manada kullanıldığını, sonraları ise hukuksal bir görünüm kazandığını ve Kâtip Çelebi’nin eserinde daha çok Hanefî mezhebine ağırlık verdiğini vurguladı. Kâtip Çelebi’nin İmâmiyye’ye karşı olan görüşlerini de ele alarak bu hususta getirmiş olduğu eleştirileri aktardı. Oturumun üçüncü tebliğini Filistin Araştırma Vakfı üyesi Hanin Nedal, “العلماء الفلسطينيون في كشف الظنون مساهمة علماء فلسطين” başlığı ile sundu. Tebliğinde, Filistin’de sadece fıkıh, hadis gibi İslami ilimler alanında âlimlerin yetişmediğini, bunun yanında diğer riyazî ilimlerde de çalışmaların ve gelişmelerin olduğunu söyleyerek tebliğini gerçekleştirdi. Oturumun son tebliğini ise Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Öğr. Üyesi Doç. Dr. İbrahim Bayram sundu. “Kâtip Çelebi’de İtikadî Kimliğiyle Ebû Hanîfe” adlı tebliğinde öncelikle Kâtip Çelebi’nin eserlerinde Ebû Hanîfe’ye isnat edilen eser ve görüşlerin aidiyetine yönelik birtakım sıkıntı ve şüphelerin olduğunu vurgulayarak Kâtip Çelebi’nin bu hususlardaki kanaatini genel manada dile getirdi. Oturum bu tebliğ ile sona erdi.

Keşfü’z-Zunûn Salonu’ndaki ikinci oturum, başkanlığını Hakkâri Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Doç. Dr. Mustafa Akman’ın yaptığı ve “Kâtip Çelebi’nin Firavun’un İmanı ve Hurûfluk Hakkındaki Yaklaşımı” adıyla sunduğu tebliğ ile başladı. Tebliğinde Akman, Kâtip Çelebi’nin Firavun’un imanı hususunda benimsemiş olduğu görüşlere katılmadığını ve onun bu konuda Muhyiddin İbn’ül Arâbi’nin çizgisinde yer aldığını söyleyerek meseleyi eleştirel bir bakış açısıyla ele aldı. Hurûflığı İbnü’l-Arâbi bağlamında ele alarak bunun Kâtip Çelebi’ye yansımalarına temas etti. Oturumun ikinci konuşmacısı olarak Doç. Dr. Ramazan Ekinci, “Kâtip Çelebi’nin Mutasavvıf Bir Muakkibi: Şeyhî Mehmed Efendi ve Kâtip Çelebi’nin Eserlerine Yazdığı Zeyilleri” adlı tebliğinde Şeyhî Mehmet Efendi’nin Kâtip Çelebi’nin eserlerine yazmış olduğu zeyillerin içeriği hakkında bilgiler vererek sunumunu tamamladı. Diğer bir konuşmacı ise Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Öğr. Üyesi Arslan Karaoğlan, “Tefsir Tarihi Yazımı Açısından Kâtip Çelebi’nin Keşfü’z-Zunûn an Esâmî’l-Kütüb ve’l-Fünûn İsimli Eserinin Değerlendirilmesi” isimli tebliğini sunmasıyla devam etti. Tebliğde bahsi geçen eserin müstakil olmadığını ifade etti. Tefsir tarihi ve usulünü, tabakat türü eserlerin özellikleriyle harmanlayarak İbnü Haldûn, Suyûti ve Taşköp-

lüzâde gibi âlimlerden istifade etmiş ve bunun sonucunda meydana getirilmiş bir çalışma türü olduğunu belirtti. Son tebliği İKÇÜ İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Sajed Alkhlif Alsah, “ كتاب كشف الظنون في دراسات المستشرقين ”adlı tebliğiyle Keşfü’z-Zunûn üzerinde müsteşrikler tarafından yapılan çalışmalar hakkında yaptı.

Sempozyumun ikinci gününde Keşfü’z-Zunûn Salonu’ndaki son oturuma İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Himmet Konur başkanlık etti. İlk tebliği İKÇÜ İslami İlimler Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Kuşlu, “Kâtip Çelebi’nin Eserlerinde Tasdik ile Tenkit Arasında Bir Âlim/Mütefekkir Protipi Olarak İmam Gazâlî” adlı sunumu ile başladı. Tebliğinde, Kâtip Çelebi’nin eserinde İmam Gazâlî’yi anması ve tasnif etmesinin gerekçesini, Kâtip Çelebi’nin Osmanlı’nın gerilemesini dini ve akli ilimlerin bir bütünlük ve insicam içerisinde yürütülmemesiyle ilişkili olduğunu düşündüğünü ve bu meseleyi kitabında konu edindiğini belirtti. İkinci tebliği Kayseri Üniversitesi Develi İslami İlimler Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi Emine Elif Çakmak İgalçı “Kâtip Çelebi’de Felsefe – Tasavvuf İlişkisi ve İshrakîlik Düşüncesi” adlı tebliği ile gerçekleşti. Tebliğinde Kâtip Çelebi’nin Keşfü’z-Zunûn ve Mîzânü’l-Hak eserlerinden yola çıkarak onun düşünce dünyasına değinmeye çalıştı. Ayrıca Kâtip Çelebi’nin akli ilimlerin önemini vurgulayarak şer’i ilimler ile ele alınması gerektiğini, nazari ve ameli ilimlerin de birbirinin tamamlayıcısı olduğunu belirtti. Diğer bir tebliği İKÇÜ İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi Doç. Dr. Hamide Ulupınar, “Kâtip Çelebi’de Bilginin Sınırlarını Zorlamak: Hikmet” adlı tebliğini sundu. İlk olarak hikmet kavramına İslam âlim ve mutasavvıflarının hangi zaviyeden ve nasıl baktığına, bilgi-hikmet arasındaki ilişkiye değindi. Kâtip Çelebi’nin Keşfü’z-Zunûn’da hikmeti nasıl ele aldığına, hikmet-şeriat arasındaki ilişkiye hangi pencereden baktığına, ferdin ve toplumun kurtuluşu için hikmeti bilmenin gerekli olduğu fikrini zikrederek sunumunu tamamladı. Oturumun son tebliği İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Himmet Konur, “Kâtip Çelebi’nin Tasavvuf Taraftarları ve Karşıtları Hakkındaki Görüşleri” adlı sunumuyla gerçekleşti. Tebliğinde “Kâtip Çelebi’nin Tasavvuf taraftarları ve karşıtları konusunda görüşünü ortaya çıkarmada etkili olan amiller neydi?” sorusundan hareketle dönemin sosyal ve tarihsel serencamı hakkında bilgiler aktardı.

Keşfü’z-Zunûn Salonu ile eş zamanlı olarak saat 09.00’da başlayan oturumlar Mîzânü’l-Hak Salonu’nda sunulan tebliğlerle devam etti. İlk oturum İKÇÜ İslami İlimler Fakültesi Dr.

Öğr. Üyesi İzzet Marangozoğlu başkanlığında başladı. Oturumun ilk konuşmacısı yine aynı üniversiteden Dr. Öğr. Üyesi Enas Baubes, “ عنوان البحث: مَنهَجُ كاتبِ جَلبي في تَصنيفِ مَوْلَافَاتِهِ ” adlı tebliğini sundu. Diğer bir tebliği Necmettin Erbakan Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Dr. Ahmet Yıldız, “Arap Edebiyatının Osmanlı Ulemasına Etkisi: -Kâtip Çelebi'nin Tuhfetü'l-Ahyâr fi'l-Hikem ve'l-Emsâl ve'l-Eş'âr İsimli Eseri Örneği” adlı sunumuyla gerçekleştirdi. Oturumun üçüncü tebliğini Selçuk Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Öğr. Gör. Fawzy Eid Bekhit Abdelaal “ كاتبِ جَلبي وإشكال التوثيق في كتابه كشف الظنون: حاشية الفناري ” adıyla sundu. Oturumun bir diğer tebliğini İKÇÜ İslami İlimler Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi İzzet Marangozoğlu “Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zunûn'unda Arap Diline Ait Konuların İncelenmesi” adıyla sundu. Oturumun son tebliğini ise Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Doç. Dr. Mustafa Kayhan “Keşfü'z-Zunûn'da Kur'an İlimleri, Tefsir Usulü Konuları ve Tefsir Terimlerine Dair Telifler ve Müellifleri” adıyla sundu.

10.15-11.00 saatleri arasında yapılan bir diğer oturum Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Ali Rafet Özkan başkanlığında yapıldı. Oturumun ilk tebliğini Doktora öğrencisi Nurdan Maral “Osmanlı Döneminde Çeviri Etkinlikleri Açısından Kâtip Çelebi'nin Çeviri Eserlerinin İncelemesi” adlı sunumuyla gerçekleştirdi. Oturumun bir diğer tebliğini Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Ali Rafet Özkan ile Emine Öztürk tarafından “ Kâtip Çelebi'nin Zaviyesinden Osmanlı Devleti'nde Para Vakıfları” adıyla sunuldu. Oturumun üçüncü tebliğini Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Öğr. Üyesi Dr. Hüseyin Ali “ الكتب المُهداة للسلطين والوزراء في كتاب كشف الظنون لكاتب جَلبي حاجيخليفة ” adlı tebliğini sundu.

Oturumun son tebliğini “ العلماء الفلسطينيين اللغويون في مؤسسة عيون على التراث ” kurumundan Semâh Yâsir Mauhammed sundu. “ مساهمة علماء فلسطين في علم اللغة ” adlı tebliği ile Semâh Yâsir Mauhammed sundu.

Mîzânü'l-Hak Salonu'nda yapılan son oturum Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Cemil Hakyemez'in başkanlığında saat 11.30-12.30 saatleri arasında yapıldı. İlk tebliğ Prof. Dr. Cemil Hakyemez'in “Kâtip Çelebi'nin Fikirleri Üzerinden “Tarihten Kopuk Din Anlayışı” Üzerinde Bir değerlendirme” adlı sunumuyla başladı. Akabinde İKÇÜ İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi Dr. Muhammet Raşit Batur “Kelam ve Mezhepler Tarihi Açısından Kâtip Çelebi ve Eserleri” adlı tebliği sundu. Diğer bir tebliği Dokuz Eylül Üniver-

sitesi Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Bilal Öztürk “Aklî İlimlere Ne Oldu? Kâtip Çelebi Bağlamında Bir Değerlendirme” adlı tebliğini sundu. Oturumun dördüncü tebliğini ise Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arş. Gör. Havva İslam Çelik “Kâtip Çelebi’nin “Taksîmü’l-Ulûm” Sisteminde ‘Siyer’ İlmî” adıyla sundu. Son tebliği İKÇÜ Dr. Öğr. Üyesi Rami Abdullah’ın “الفكر اللغوي التربوي عند كاتب جلبي في كشف الظنون” adlı tebliğini sunmasıyla oturum sona erdi.

7 Ekim 2021 tarihinde saat 12.35’te başlayan değerlendirme oturumu ile sempozyum sona erdi. Mîzânü’l-Hak Salonu’nda İKÇÜ İslami İlimler Dekanı Prof. Dr. Sıddık Korkmaz Başkanlığında başlayan değerlendirme oturumu kırk beş dakika sürdü. Katılımcıların yaklaşık beşer dakika konuştuğu değerlendirme oturumu sonunda katkıları için Prof. Dr. Sıddık Korkmaz’a teşekkürlerini arz ettiler. Değerlendirme oturumunda ilk sözü alan İKÇÜ İslami İlimler Öğr. Üyesi Prof. Dr. Muhsin Akbaş, bu sempozyum vesilesiyle Kâtip Çelebi’ye dair birçok malumat elde etme şansı yakaladıklarını ve Kâtip Çelebi’nin batı ve Arap dünyasındaki etkisinin somut bir şekilde ortaya konulması açısından ayrı bir sempozyumunda yapılmasının yararlı olacağını söyledi. İkinci olarak sözü Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Mehmet Evkuran, Kâtip Çelebi’nin sempozyum boyunca birçok alanda ele alındığını lakin böylesine ansiklopedik tarzda bir âlimi bu şekilde form içerisine yerleştirmenin onu indirgemek ve tüketmek anlamına gelebileceğini söyledi. Özellikle de dini tartışmalarda nasıl bir dil üretmemiz gerektiği konusunda tarihten kanıtlar arayanlar için Kâtip Çelebi’nin önemli bir örnek şahsiyet olduğunu belirtti. Değerlendirme oturumunun üçüncü konuşmacı olarak Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Zülfikar Durmuş söz aldı. Durmuş, değerlendirmesine sempozyuma dair belirlemiş olduğu bazı tespitlerini aktararak başladı. Sempozyumun kapsamının oldukça geniş olduğunu, müellifin eserinde nasıl bir usûl takip ettiğini ve bu hususta bazı sistemsiz hataların da eser içerisinde yer aldığını söyleyerek bunlardan bazılarını örnekler üzerinde açıkladı. Ayrıca sempozyuma katılan katılımcıların sunumlarına dair inşa edici bir tarzla değerlendirmelerini dile getirdi. Son olarak da Keşfü’z-Zunûn’un mukaddimesinin daha detaylı bir incelemeye tabi tutulması gerektiğini vurguladı. Bir diğer konuşmacı Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Ömer Faruk Teber, sempozyumun gerçekten çok ufuk açıcı olduğunu belirtti ve tüm aşamalarda emeği geçenlere, katılımcılara teşekkür ederek değerlendirmesini gerçekleştirdi. Diğer konuşmacı Hitit Üniver-

sitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Cemil Hakyamez, Kâtip Çelebi'nin çok yönlü bir âlim olduğunu, onun din kavramının kültürün önemli bir parçası olduğunu ifade etmesi açısından sembolik bir niteliğe sahip olduğunu söyledi. Ayrıca buna benzer çalışmalarında yapılarak İslam âlemine sunulmasının gerekliliğini vurguladı. Son olarak İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Himmet Konur, sempozyumun oldukça verimli geçtiğini söyleyerek ileriye yönelik buna benzer ilmi faaliyetlerin yapılması için öneri ve görüşlerini aktardı.

Sonuç

Sonuç olarak bu sempozyumun fikir dünyamıza yaklaştırdığı kanaat Kâtip Çelebi'nin, XVII. yüzyıl Osmanlı bilim dünyasının en önemli şahsiyetlerinden birisi olduğu düşüncesidir. İslami ilimler tarihinin başlangıcından itibaren aklî ve naklî bilimlere ait literatürü konu edinen Keşfü'z-Zunûn ve Mîzânü'l-Hak eserleri başta olmak üzere ortaya koymuş olduğu çok kıymetli çalışmalarla Kâtip Çelebi bizler için istifade edilmesi elzem, vazgeçilmesi zor bir konumda yer almaktadır.

Sempozyumun Kâtip Çelebi bağlamında kendisine inceleme ve araştırma sahası açması özelden ilahiyat genelde ise diğer alanlara önemli katkılar sağlayacağı noktasındaki kanaatin oluşmasına imkân sağladı. İslami ilimler alanında ortaya çıkmış ya da çıkması muhtemel pek çok soru işaretini bertaraf etmesi yönüyle de kayda değer bir boşluğu doldurmuş oldu. Sempozyuma katılımcılar ve tebliğleri açısından bakacak olursak birçok akademisyenin bir araya geldiğini, bunların içerisinde Arap dünyasından kişilerin de olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte ilmî camiaya katkıda bulunabilecek nitelikte tebliğler de bulunmaktaydı. Buna rağmen altmışa yakın ayrı konu başlıkları halinde tebliğlerin sunulması meseleye farklı bakış açıları ve önerilerin de getirilmesini sağlamıştır. Bilhassa sempozyum tebliğlerinin de sempozyumun hemen akabinde kısa bir süre zarfında kitaplaştırarak ilim dünyasının istifadesine sunulacak olması da işin ayrıca sevindirici tarafıdır. Böylece bu çalışma gerek Kâtip Çelebi gerekse diğer ilimleri çalışacak araştırmacılar için gayet önemli bir noktada yer almaktadır. Sempozyumun fikri teşekkülünden oluşumuna kadarki süreçte emeği geçen herkese sonsuz şükranlarımı arz ederim.